

Da vi vant i Haag

Del 1. Bakgrunn og dommen.

Av Per Solemdal, havforskningsinstituttet

Fiske med trål og garn og line på samme felt er en dårlig kombinasjon. Kampen for kystfiskernes hevdvunne fiskefelt ble kronet med hell i 1951. Da ga den internasjonale domstolen i Haag Norge medhold i å basere sin 4-mils fiskerigrense på rette grunnlinjer fra den ytterste skjærgårdsholme, og den engelske trålerne måtte trekke seg ut fra viktige fiskefelt.

I 1960 ble de utenlandske trålerne tvunget utenfor 12-milsgrensen. Denne grensen og det bilaterale forvaltningsregimet mellom Russland og Norge er garantien for en trygg framtid på kysten.

Denne saken er typisk for den store innsats og entusiasme som utløses når vitale, nasjonale interesser står på spill.

en viktig seier over de britiske trålerne. Denne kampen ble ikke utkjempet tilhavs med marinefartøyer og trålsakser, men ved den internasjonale domstolen i Haag.

Det var britene som anla sak mot Norge.

De mente at vi ikke fulgte internasjonal rett når vi definerte grensen mellom land og hav.

Denne saken hadde en lang forhistorie. Norge hadde hevdet 4 nm grense helt siden den såkalte Canselli Promemoria av 1812, men måten grenselinjen skulle trekkes var diskutabel. Norge trakk rette grunnlinjer fra karakteristiske fremspringende punkter, over havbukter og fjorder, uansett avstand mellom punktene. På Mørekysten var disse linjene blitt offisielt fastlagt i 1869, og i 1881 ble linjen trukket over Varangerfjorden: den var 30,5 nm lang. Britene mente at rette grunnlinjer maksimalt kunne være 10 nm.

Konflikten mellom Storbritannia og Norge ble skjerpet i 1935, da norske myndigheter i kgl. resolusjon fastsatte grunnlinjene fra Træna i Nordland til grensen mot Sovjetunionen. Et eksempel på hvordan grensene etter norsk og britisk (grønne linje) syn skulle trekkes er vist i kartskissen fra LoppHAVET.

Storbritannia reagerte kraftig på denne resolusjonen, men utenriksminister Koht sto fast på å sette vedtaket ut i livet. Den diplomatiske aktiviteten toppet seg i britiske trusler om å gi trålerne marine- eskorte, men denne trusselen ble ikke satt i verk.

Etter den annen verdenskrig kom den britiske tråleaktiviteten i gang igjen, og norske myndigheter viste ikke lenger samme hensynsfullhet som tidligere. En rekke britiske trålere ble oppbrakt av fiskerioppsynet, multert og fikk fangsten inndradd.

Det hadde tidligere vært holdt flere ekspertkonferanser mellom Storbritannia og Norge om den norske fiskerigrensen, bl.a. i 1924 og i 1933. Her

Britiske trålere i nord-norske kystfarvann

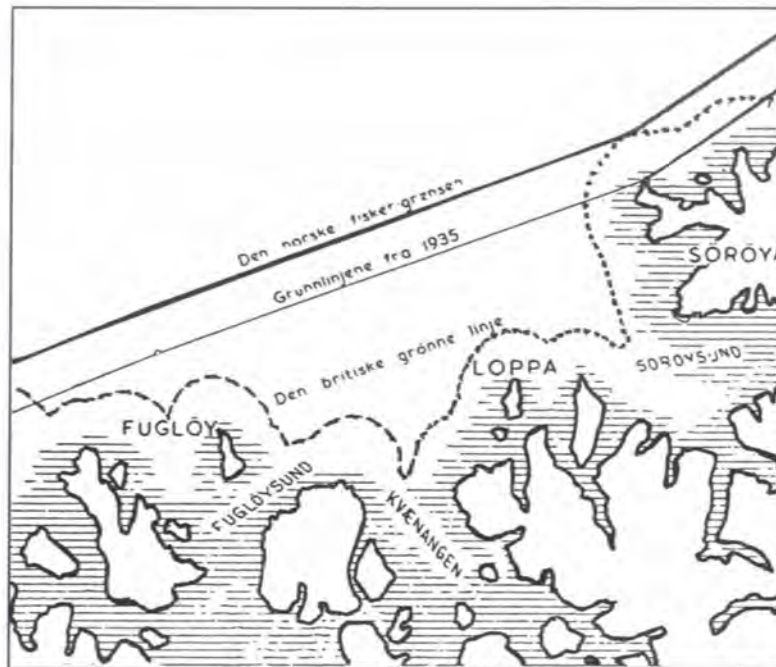
Fiskets gang nr. 12–1993 har en artikkel i forbindelse med 20-årsjubileet for islandingenes seier over britene i torskekrigen i 1974.

De britiske trålerne ble henvist til området utenfor 50 nm. Denne hendelsen var et ledd i den alminnelige utvidelse til 200 nm økonomisk sone i vår del av verden.

Det må i denne forbindelse nevnes at Norges Fiskarlag den gang stemte ned et forslag til en støtteerklæring til islingene fordi norske interesser i fisket på fjerne farvann fryktet konsekvensene. Et godt eksempel på hvilke interesser som har styrt Fiskarlaget svært lenge.

Allerede i 1951 hadde imidlertid Norge vunnet

Den norske
fiskerigrensen.
Grunnlinjen
fra 1935.
Den britiske
grønne linje.

ble den såkalte røde linje utarbeidet, som britene mente skulle gjelde som den norske fiskerigrense. I 1933 påsto britene at denne stilltiende avtalen var gått over til å bli en åpent uttalt overenskomst.

En slik ekspertkonferanse ble også holdt vinteren 1948–49, og denne konkluderte med et forslag som åpnet for britiske trålinteresser på visse strekninger. Men den norske regjering og Stortinget forkastet forslaget i juli 1949. I september samme år brakte Storbritannia fiskerigrensetvisten i Nord-Norge inn for Den internasjonale domstolen i Haag.

Årsaken til denne grensekonflikten var altså utviklingen i det europeiske trålfisket, som begynte i Nordsjøen, og allerede ved starten av vårt århundre hadde ført til overfiske. De store trålnasjonene var først og fremst Storbritannia og Tyskland. Omkring 1910 nærmet denne trålmadaen seg kysten av Øst-Finnmark.

Alvor ble det da den britiske tråleren «Lord Roberts» ble oppbrakt i mars 1911 og dømt for å ha fisket innenfor firemilsgrensen: britene hevdet 3-milsgrense.

Denne saken kom opp på høyt plan og daværende britiske utenriksminister skal ha uttalt til sin norske kollega: «Spørsmålet om sjøgrensene er så viktig for Storbritannia at det i påkomne tilfelle ville ta en krig med en stormakt om det».

Etterhvert som lokalkjennskapet langs norskekysten økte og den teknologiske utvikling skjøt fart, særlig da ekkoloddet kom i sivil bruk i 30-årene, vågde trålerflåten seg sørover i områder med vanskeligere bunnforhold. Trålaktiviteten økte særlig i området for det mest konsentrerte skreiinnsiget, fra Andenes til Røstbanken. Det var tyskerne som hadde gjort forarbeidet for denne utviklingen i trålfisket.

Den engelske trålaktiviteten i området førte snart til brukskollisjoner med faststående redskap, og britiske trålere ble oppbrakt av kystvak-

ten og fikk båter og fangsten konfiskert.

Proessen i Haag

Da Storbritannia brakte fiskerikonflikten inn for Haag-domstolen 24 september 1949 ble det nedsatt en komité på norsk side, «Fiskerigrensekomitéen av 1949», som forberedte saken grundig.

Det gikk 18 måneder fra stevningen ble tatt ut og til det siste skriftlige bidraget var innlevert, 30 april 1951. Det omfattende materialet som ble lagt frem for domstolen viste hvor stor betydning partene la i saken. De britiske innleggene, på engelsk, fylte 477 sider i kvartformat. De norske innleg-

gene på 1403 sider i oktav, var skrevet på domstolens andre offisielle språk, fransk.

Et av medlemmene i Fiskerigrensekomitéen, direktør ved Havforskningsinstituttet, Gunnar Rollesen, samlet alle sakspapirer, ekspertuttalelser etc., i 10 store mapper som er arkivert ved Fiskeridirektoratets bibliotek i Bergen.

Dette store arbeidet ble ledet av regjeringens diplomatiske agent ved domstolen, Sven Arntzen, og høyesterettsjustitiarius Paal Berg (tidligere hjemmefrontleder). Komitéen hadde stor hjelp av den belgiske folkeretts ekspert Maurice Bourquin. Arntzens assistent, høyesterettsadvokat Jens Evensen, holdt et viktig innlegg under rettsaken med en analyse av sjøgrenselovgivningen i 34 stater.

Storbritannia stilte med sin fremste folkeretts ekspert, Sir Eric Beckett. Ved åpningen av den muntlige prosedyren kom selveste den britiske regjeringsadvokaten og la frem det britiske synet på Norges historiske rett til de nord-norske fiskegrunnene.

Det britiske rettssynet

Fra å være en diplomatisk-politisk sak, ble fiskerigrensetvisten i Haag en ren rettstvist. De britiske advokatene kunne henvise til at folkeretten hadde klare regler for hvordan et sjøterritorium skulle begrenses. Her kunne de øse fra den store Haagkonferansen for kodifisering av folkeretten som ble holdt i 1930.

Britene selv forfektet 3-milsgrense, som følger lavvannsmerket så nøye som mulig, og som konstrueres ved den såkalte sirkelbuemetoden. De trekker rette grunnlinjer over bukter som er mindre enn 10 nm. Når sund mellom fastlandet og øyer er smalere enn 6 nm blir øyens ytterkant grunnlinjen for beregning av sjøterritoret.

Men de britiske advokatene innså at i tillegg til

disse «fysiske» regler gjelder også visse historiske rettigheter når sjøgrensen skal fastsettes. Det gjelder både utøvelse av næringsvirksomhet og tradisjoner når det gjelder å holde andre lands borgere borte.

Men kystfiskernes driftsområder, som kunne belegges historisk både ut fra de tradisjonelle fiskeméd og kildemateriale, ville de britiske advokatene ikke akseptere som historisk norsk sjøterritorium. I stedet lanserte de en ny teori, som de prøvde å underbygge med sitater fra eldre og yngre norske kilder. De hevdet at som en følge av Bergensmonopolet hadde det nord-norske bankfisket forfalt i løpet av det 18. og 19. århundre, og blitt overtatt av russiske fiskere. De norske fiskerne hadde trukket nærmere land og inn i fjordene. Det var først da dette bankfisket tok seg opp igjen i det 20. århundre at norske myndigheter ville innføre de lange, rette grunnlinjer, ifølge de britiske advokatene. De så derfor på den kongelige resolusjon av 1935 som et forsøk på å vinne tilbake viktige fiskegrunner som var gått tapt under 200 års forfall.

Konklusjonen var at 1935-resolusjonen var folkerettsstridig. Storbritannia satt også opp et 11 punkts ønskemål som utkrystalliserte det britiske rettssynet.

Britene håpet at når domstolen hadde gitt dem rett i disse prinsippene, skulle Storbritannia og Norge i fellesskap, gjennom tekniske delegasjoner, fastsette fiskerigrensen i Nord-Norge, uten hensyn til resolusjonen fra 1935 eller de opprinnelige kravene. Men den gikk ikke!

Det norske rettssynet

De norske advokatene mente at det ikke fantes et slikt kompleks av folkerechtsregler for beregning av sjøterritoriet som britene påsto. Våre advokater argumenterte langs følgende hovedlinjer:

1. De britiske rettskildene holdt ikke vann. De fremste autoritetene britene holdt seg til, hadde gjort utrykkelig unntak for den norske kysten, p.g.a. de uvanlig inviklede geografiske forholdene.
2. Det britiske rettssynet stemte ikke med vanlig internasjonal praksis. Jens Evensen kunne påvise at av 34 regjeringer hadde samtlige en annen oppfatning av folkeretten enn Storbritannia. Særlig viktig var det at Danmark og Sverige delte synet på de norske prinsippene, som samlet ga en skandinavisk rettsoppfatning.
3. Alle stater måtte ha visst om og stilltiende godtatt de reglene Norge siden 1812 la til grunn for å beregne sin fiskerigrense, spesielt etter den detaljerte grensetrekkingen på Sunnmøre i 1869.

Det var trålfisket som utløste grensekonflikten, og av trålnasjonene var det bare Storbritannia som protesterte mot den nord-norske fiskerigrensen, og praktisk talt bare deres trålere som krenket

grensen. Tyskerne protesterte også, men slo seg til tåls etter en kort noteveksling.

Utover disse prinsipielle argumentene var det også mer praktiske problemer, som f.eks. måten å konstruere grunnlinjen på, se figur med de norske og britiske grensetrekkingene på LoppHAVET. Det engelske systemet ville gjøre det vanskelig for kystvakten og føre til at store, norske kyststrekninger ville bli internasjonalt farvann. Dette gjaldt særlig ytre del av Vestfjorden, LoppHAVET og SværholthAVET, områder med store fiskeresurser.

Den norske prosedyren i fiskerigrensesaken var ikke bare et angrep på det britiske rettssynet, men også en positiv fremstilling av Norges syn for beregning av sjøgrenser. Hovedregelen etter det norske rettssynet er at enhver stat har adgang til å bestemme bredden av sitt sjøterritorium og grunnlinjene for det, enten det gjelder å beskytte fisket eller andre historiske rettigheter. Grunnlinjene må følge kystens hovedretning, og må ikke gå utover det som er rimelig ut fra økonomiske, geografiske og historiske forhold. Praktisert på Nord-Norges kronglete kystlinje passer det med lange, rette grunnlinjer fra ytterste skjærgårdsholme.

Det avsluttende innlegget til Sven Arntzen sluttet med en påstand om at den kgl. res. av 1935 ikke var i strid med folkeretten. Men han la til at hvis domstolen kom til at folkeretten for beregning av sjøterritorium er slik som Storbritannia forfekter vil den nord-norske fiskerigrensen ikke stride mot folkeretten fordi den bygger på en anerkjent historisk næringsrett.

Det norske forsvaret bygde altså både på ren juss og hevdvunne rettigheter. Mye av arbeidet i komitéen hadde gått ut på å belyse de næringsmessige og historiske forhold i konfliktområdene fra forskjellige synsvinkler.

Dommen

Dommen er kort, bare 19 sider, og gir Norge rett på alle punkter; ikke en bisetning kan britene ta til inntekt for sitt syn. I stedet blir de gjentatte ganger skarpt kritisert av retten.

Det eneste retten kritiserer begge parter for er at de hadde vært for forsiktige, ved å begrense konflikten til en fiskerikonflikt. I realiteten gjaldt det Nord-Norges sjøterritorium i alle forhold, politiske som næringspolitiske. Det norske synet for beregning av sjøterritoriet ble vurdert positivt av rettens flertall, og knesatt som gjeldende folkerett. Premissene lyder her, som så mange steder ellers i dommen, som et ekko fra den norske prosedyren.

8 av 12 dommere mente at 1935-grensene i Nord-Norge ikke var i strid med folkeretten. Den amerikanske dommeren mente at det var unødvendig å ta stilling til folkeretten når den historiske rett var bevist.

Den eneste som støttet det britiske synet fullt ut, foruten den britiske dommeren, var den kanadiske.

Betydningen av den norske seieren i Haag

Da dommen forelå, i 1951, førte den til en viss engstelse for at kyststatene skulle foreta større grenseutvidelser, fordi Haag-domstolen skulle ha bygget på regler som gir kyststatene større frihet til å fastsette sitt sjøbelte enn en inntil da vanligvis hadde regnet med. Men Norges seier, som både bygget på folkerett og historiske rettigheter, satt ramme for hva kyststaten kunne tillate seg.

Retningslinjene for å trekke rette grunnlinjer inngår i den internasjonale «Territorial Sea Convention», artikkel 4. Denne artikkelen har en ordbruk som ligger svært nær rettsavgjørelsen i Haag fra 1951. Grunnlaget for å bruke metoden med rette grunnlinjer er temmelig vagt utformet.

Det er åpenbart mange nasjoner som har spekulert i dette. Men Norge fyller ihvertfall kravene for å kunne trekke rette grunnlinjer. Det viste dommen i Haag i 1951.

12-milsgrensen, som også er folkerettslig begrunnet, har defor hvilt trygt på disse grunnlinjene.

Da vår tidligere fiskeriminister Hoem gikk ut av regjeringen i protest mot forhandlingsresultatet i 1972, var det nettopp fiskerigrensen som sto i fokus. Daværende fiskeridirektør Klaus Sunnanå skrev i den forbindelse: «Det er helt på det rene at

Norge ikke har fått noen folkerettslig forpliktende avtale om hva som skal skje innenfor fiskerigrensen etter 31.12.1982. På dette viktige punkt foreligger bare erklæringer og forståelse. Formålet med disse er å gi fiskerne og det norske folk forøvrig tillit til Fellesskapet for fremtiden. Erklæringene er imidlertid avgitt under slike forhold og på en slik måte at en har all grunn til å se fremtiden i møte med engstelse og mistro.»

Har vi denne gang noen bedre garanti for å kunne opprettholde vår 12-milsgrense på lengre sikt? Denne grensen er en livsbetingelse for den norske kystbosetting, som er unik i europeisk sammenheng.

Takk til Olav Scram Stokke ved Fridtjof Nansens Institutt for hjelp med bakgrunns litteratur.

Referanser

- Chruchill, R. R. & Lowe, A. V., 1988. The law of the sea. Manchester University Press.
Giverholt, H., 1952. Den norsk – britiske fiskerigrensetvisten. Tidens Ekko, småskrifter om storpolitikk, nr. 1, 1952. 32 sider.
Sunnanå, K., 1973. Fiskerigrenser. Syn og Segn, hefte 4, 1973.

«G.O. Sars.», i *Vesterålen*, 15 mars 1994.

Den norske delegasjonen ved den internasjonale domstolen i Haag under fiskerigrensetvisten med Storbritannia. Vi ser blant andre delegasjonsleder Sven Arntzen som nummer en fra venstre og havrettsekspert Jens Evensen som nummer tre fra venstre. Videre C. J. Hambro som nummer fem fra venstre. Foto: Friezer-Stokvis fotobureau.